

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI, CHORVACHILIK
VA BIOTEKNOLOGIYALAR UNIVERSITETI**

IQTISODIYOT FAKULTETI

IQTISODIYOT VA MENEJMENT KAFEDRASI

60410200-“Buxgalteriya hisobi” ta‘lim yo‘nalishi

106-guruh talabalari uchun

XAMDAMOVA NASIBA ABLAKULOVNAning

“Iqtisodiy ta‘limotlar tarixi” fanidan

**“Monetarizmning asosiy xususiyatlari, evolyutsiyasi” mavzusida ochiq amaliy
darsining ishlanmasi**

Samarqand – 2024

Tuzuvchi:

N.A.Xamdamova – “Iqtisodiyot va menejment” kafedrası assistenti.

Taqrizchilar:

X.U.Xudayberdiyev – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

I.Salamov – “Iqtisodiyot va menejment” kafedrası dotsenti, I.f.n.

Kelishildi: O‘quv-uslubiy boshqarma

boshlig‘i, professor v.v.b.

R.F.Ro‘ziqulov

**“Monetarizmning asosiy xususiyatlari, evolyutsiyasi” mavzusidagi amaliy
mashg`ulot o`qitish texnologiyasi**

Vaqt-2 soat.	Talabalar soni: 23-nafar.
O`quv mashg`ulotining shakli	Binar amaliy munozara.
Amaliy mashg`uloti rejasi	1. Monetarizm nazariyasi 2. Neoliberalizm ta`limoti 3.M.Fridmanning monetar maktabi. Ordoliberalizm. 4.Valter Oyken iqtisodiy tizim turlari to`g`risida. 5.Lyudvig Erxardning iqtisodiy iclohotlari. Ijtimoiy bozor xo`jaligi va unda davlatning roli.
O`quv mashg`ulotining maqsadi: Hozirgi zamon bozor iqtisodiyoti nazariyasi, baholarini va ishlab chiqarishning barqaror-1 bo`yicha ko`nikmlarni shakllantirish.	
Pedagogik vazifalar: mavzu bo`yicha bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish; o`z fikrini ilgari surish asoslash, muzokara qilish ko`nikmalarini rivojlantirish; muammoli vazifalarni yechishni faollashtirishni rag`batlantirish; muammoli vazifalarni yechishda eng yaxshi yechimlarni tanlash va baholash ko`nikmalarini hosil qilish; kommuniktsiya, guruhda ishlash ko`nikmalarini rivojlantirish.	O`quv faoliyatining natijalari:</b> Talaba: Monetarizm iqtisodiy maktabi haqida ma`lumotga ega bo`ladi; Neoliberalizm iqtisodiy maktabi haqida tushunchani shakllantiradi; Iqtisodiy o`sishni o`rganadi;
O`qitish usullari va texnikasi	Munozara, muammoli usul. To`g`ridan-to`g`ri jamoaviy aqliy hujum, BBB jadvali
O`qitish vositalari	O`quv qo`llanmalar, o`quv daftarlari, A4 kattaligidagi qog`oz, marker, skotch.
O`qitish shakllari	Frontal, guruh va jamoada ishlash.
O`qitish sharoitlari	Texnik ta`minlangan, guruhlarda ishlashga moslashtirilgan auditoriya.

“Monetarizmning asosiy xususiyatlari, evolyutsiyasi” mavzusidagi amaliy mashg`ulotining texnologik kartasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	o`qituvchi	talaba
1-bosqich. Kirish (10 min.)	<p>O`quv mashg`ulotining mavzusi maqsadi, rejalashtirilgan natijasi va uni o`tkazish rejasini aytadi. O`qitish guruhlarda ishlash texnologiyasi asosida oshib borilishini e`lon qiladi.</p> <p>Mavzuning tayanch iboralarini asosida blits-so`rov o`tkazadi.</p> <p>Talabadan javobni eshitadi va mavzu muhokamasi guruhlarga ishlar taqdimotidan so`ng davom etishini e`lon qiladi.</p> <p>Har bir talaba guruh bahosiga mos ravishda baho olishini tushuntiradi, guruhlarda ishlash qoidalari bilan tanishtiradi (2-ilova). Guruhlarda ishlash natijasi plakat qog`ozlarda ko`rsatilishi kerakligini ma`lum qiladi.</p>	<p>1.1. Tinglaydilar, yozib oladilar.</p> <p>1.2. Savollarga javob beradilar</p>
2-bosqich. Asosiy (20 min.)	<p>2.1. Talabalarni 3 guruhga ajratadi. O`quv topshiriqlarini tarqatadi (4-ilova).</p> <p>Vazifa butun guruh tomonidan bajarilishini e`lon qiladi. Vazifani bajarishda darslik, ma`ruza matnlari va boshqa qo`llanmalardan foydalanish mumkinligini tushuntiradi. O`quv natijalarini eslatadi.</p> <p>Guruhlarda ishlarni boshlashni e`lon qiladi.</p>	<p>2.1. O`quv topshiriqlarini baholash ko`rsatkichlari va mezonlari bilan tanishadilar.</p> <p>Vazifani bajaradilar</p>
3-bosqich. Taqdimot (45 min.)	<p>Taqdimot va guruhlarda ishlash natijalarini o`zaro baholashni tashkil etadi. Javoblarni sharhlaydi, bilimlarni umumlashtiradi, vazifani bajarish jarayonidagi asosiy xulosalarga e`tiborni qaratadi.</p> <p>Munozara uchun savollar beradi (5-ilova).</p>	<p>3.1. Taqdimot qilishadi, qo`shimchalar qilishadi, baholashadi.</p>
4-bosqich. Yakuniy (5 min.)	<p>Mashg`ulotga yakun yasaydi, faol ishtirokchilarni rag`batlantiradi. Kelajakda amaliyot va o`quv faoliyatidagi ahamiyatini ta`kidlaydi.</p> <p>Mustaqil ish uchun vazifa beradi.</p>	<p>Tinglaydilar, aniqlashtiradilar.</p> <p>Mustaqil ish uchun vazifani yozib oladilar.</p>

Amaliy mashg'ulot mavzusi: Monetarizmning asosiy xususiyatlari, evolyutsiyasi.

Reja:

- 1.Monetarizm va neoliberalizm evolyusiyasi.
- 2.M.Fridmanning monetar maktabi. Ordoliberalizm.
- 3.Xayek va Mizesning ijtimoiy-iqtisodiy qarashlari, sotsialistik iqtisodga munosabati. V.Repkening ordoliberalizmi.
4. Valter Oyken iqtisodiy tizim turlari to'g'risida.
- 5.Lyudvig Erxardning iqtisodiy islohotlari. Ijtimoiy bozor xo'jaligi va unda davlatning roli.

Tayanch iboralari: monetarizm, fiscal siyosat, real va nominal daromadlar, pul-kredit siyosati, ishsizlikning tabiiy darajasi.

Monetarizm deganda pulning iqtisodiyotdagi favqulodda ahamiyatini e'tirof etadigan va pul-kredit siyosatining alohida turiga - pul massasining o'sish sur'atlarini to'g'ridan-to'g'ri tartibga solishga - boshqa ta'sir usullaridan, birinchi navbatda, fiskal siyosatdan farqli o'laroq ustuvor ahamiyatga ega bo'lgan umumiy nazariy yondashuv tushuniladi. va pul-kredit siyosati, lekin foiz stavkalari orqali iqtisodiyotga ta'sir qiladi.

Monetarizm nazariyasi Keyns ta'limotiga muqobil bo'lib, hozirgi zamon bozor iqtisodiyoti nazariyasi sifatida o'tgan asrning 50-60- yillarida yaratildi, keyinchalik uning ko'p jihatlari boyitildi. U iqtisodiy ta'limotlar tarixida alohida o'rin tutadi. Unga AQSH iqtisochisi Milton Fridman tomonidan «Pulning miqdoriy nazariyasiga oid tadqiqotlar» nomli asarda asos solindi.Uning bosh g'oyasi, pul bozor iqtisodiyotida asosiy figura, uning harakatlantiruvchi kuchi, iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi iqtisodiy vositadir.Bu yerda pul shunchaki ulug'lanmaydi, hatto u fetishlantiriladi, ya'ni uningsiz hech qanday iqtisodiy faoliyat yo'q, u mo'jizaviy qudratga ega. M. Fridman ta'kidlaydiki, erkin va xususiy tadbirkorlik o'rtasida ichki aloqadorlik, bog'liqlik mavjud, faqat iqtisodiy erkinlik sharoitidagina pul vositasida iqtisodiy samaradorlikka erishish mumkin; davlatning iqtisodiyotga aralashuvi bu erkinlikni buzadi, iqtisodiyotning o'z qonunlari vositasida o'z-o'zini tartiblashtirishga to'siqlik qiladi. Davlat faqat pul aylanishini nazorat qilib,

baholarini va ishlab chiqarishning barqarorligini ta'minlab tursa bo'ladi, bozorning o'zi o'z mexanizmi bilan iqtisodiy jarayonni tartiblashtiradi. Monetaristik ta'limotga ko'ra, pul muomalada yalpi talabni o'zgartirishga ta'sir etuvchi, hal qiluvchi vositadir. Pul massasi ortganda pulning odamlar aktivi tarkibidagi ulushi ham o'sadi. Buning oqibatida odamlar bu ulushni qisqartirishga, ya'ni pul sarfini kengaytirishga intiladilar. Bu esa narx navoning va iqtisodiy faoliyatning o'sishiga olib keladi. Va nihoyat, buning natijasida pullar odamlar o'rtasida qayta taqsimlanadi va iqtisodiyotda barqarorlik tiklanadi. Demak, muomalada pul miqdorining ko'payishi ishlab chiqarish hajmining ortishiga xizmat qiladi. Pul miqdoriga nisbatan bunday qarashda Keynes fikriga o'xshashlikni ko'rish mumkin. Biroq Keynes bo'yicha muomaladagi pul miqdori foiz stavkasi vositasi orqali investitsion talabni oshiradi, demak iqtisodiy o'sishni ta'minlab turadi. Fridman ta'limotidagi o'ziga xoslik shundaki, jami talabning o'sishi ishlab chiqarish hajmining

Monetarizmning rivojlanishi birinchi navbatda 1976 yilgi Nobel mukofoti sovrindori Milton Fridman (1912 yilda tug'ilgan A. Shvarts, K. Brunner, A. Meltser, D. Laydler, R. Selden) nomi bilan bog'liq; bu tushuncha F. Kagan. Fridman pulni 1) qisqa vaqt ichida real daromad o'zgarishining asosiy sababi va 2) uzoq vaqt davomida nominal daromad o'zgarishining yagona sababi deb hisoblagan. Uzoq muddatli iqtisodiy o'sish, aksincha, resurslar, texnologiya va iste'molchilarning afzalliklari bilan belgilanadi.

M. Fridman va A. Shvarts "AQShning pul tarixi, 1867-1960 yillar" asarida. (1963) muomaladagi pul massasining o'sish sur'ati biznes siklining umumiy rivojlanish sur'atini oldindan ko'ra, tsiklning harakati bilan bog'liq bo'lgan naqshni aniqladi.

Klassik (Fridman) monetarizmning asosiy qoidalari quyidagilardan iborat:

1. Kapitalistik iqtisodiyot ishlab chiqarishning ma'lum bir optimal darajasiga nisbatan ichki barqaror bo'lib, u ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanishi, resurslar bilan ta'minlanishi va boshqalar bilan belgilanadi. Ishlab chiqarishning ushbu optimal darajasi iqtisodiyotning institutsional xususiyatlari, masalan, ish haqining etarli darajada moslashuvchanligi bilan bog'liq bo'lgan ishsizlikning

mavjudligini istisno qilmaydi. Biz ishsizlikning tabiiy darajasi deb ataladigan narsa haqida gapiramiz.

Ishlab chiqarishning optimal darajasiga erishish resurslarni taqsimlash usuli bo'lgan narx mexanizmining harakati bilan ta'minlanadi. Ushbu mexanizmga davlat aralashuvi minimal bo'lishi kerak.

2. Pul miqdorini o'zgartirish qarama-qarshi ta'sirga ega foiz stavkasi bo'yicha: pul taklifining o'sishi birinchi navbatda foiz stavkasining pasayishiga olib keladi, keyin esa xarajatlarning oshishi va inflyatsiya kreditlarga bo'lgan talabni oshiradi, bu esa foiz stavkasining oshishiga olib keladi. Bundan tashqari, yuqori inflyatsiya nominal va real foizlar orasidagi farqni oshiradi va yuqori inflyatsiyani kutish qiziqishni yanada oshiradi.

3. Uzoq muddatli muvozanat sharoitida pul neytral, ya'ni. pul talabining barqarorligiga (yoki uning teskari qiymati - pul muomalasi tezligiga) asoslangan pul va narxlar o'rtasida mutanosiblik mavjud. Aksincha, iste'molga marjinal moyillik va multiplikator beqaror miqdorlar hisoblanadi. Uzoq muddatli real foiz stavkasini pul-kredit siyosati bilan investitsiyalar va kapital to'planishini rag'batlantirish yo'li bilan o'zgartirib bo'lmaydi. Uzoq muddatli stavka real omillar, unumdorlik va tejamkorlik bilan belgilanadi.

1-ilova.

Amaliy mashg'ulotda ishlash tartibi va reglamenti

1. Guruhda ishlash va prezentatsiyani tayyorlash – 20 min.
2. Ish natijalarini prezentatsiya orqali namoyish qilish – 5 min.
3. Jamoa bo'lib ishlash va guruhlarni baholash – 5 min.

2-ilova.

Guruh bilan ishlash qoidalari

Har biri o'z sheriklarining fikrlarini xurmat qilishlari lozim;

Har biri berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;

Har biri o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin; Har biri yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;

Har biri guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;

Har biri: "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz, yoki birga qutilamiz" atamasini

3-ilova.

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari (ball)

Guruh	Yondoshuvning (to'liqligi, to'g'riligi)	Grafikda to'g'ri tasvirlash	Guruh faolligi	Muammo nifaol yechilishi	Ballar yig'indisi
	(1,0)	(0,6)	(0,4)	(1,0)	(3,0)
1					
2					
3					

4-ilova.

Birinchi topshiriq:

Ha yoki yo'q deb javob bering.

1. **Neoliberalizm** – davlatni tartibga solish nazariyasining o'ziga xos varianti, lekin tabiiy bozor iqtisodiyotini saqlashga keynschilikka qaraganda ko'proq e'tibor qaratilgan mexanizmi.
2. **Evkenning neoliberal metodologiyasi** neoklassik bilan bog'liq, chunki u G'arb madaniyati an'analari nuqtai nazaridan markazlashtirilgan iqtisodiyotni qoralaydi.
3. **Evken neoklassiklardan** farqli ravishda shuni ta'kidladi. Faqat markazdan boshqariladigan, balki markazlashmagan bozor iqtisodiyoti o'z-o'zidan paydo bo'lmaydi, balki ongli harakatlar orqali shakllanadi, yetakchi rol o'ynaydi.
4. 20-yillarning oxiri – 30-yillarning boshlarida neoliberalizmning paydo bo'lishi. davlatning iqtisodiyotga aralashmasligi haqidagi neoklassik g'oyaning inqirozi haqida guvohlik berdi.

5. Evkenning neoliberal metodologiyasining asosi nemis tarixiy maktabining “milliy iqtisod” haqidagi “milliy ruh” timsoli sifatidagi tushunchasi.

6. Monetarizm nazariyasida Fridman 75 ichida ekanligini ko'rsatdi yillar davomida pul massasining o'zgarishi muntazam ravishda sodir bo'ldi iqtisodiy siklning burilish nuqtalari.

Ikkinchi topshiriq:

Chap ustundagi har bir harfga iqtisodiy terminlarni ifodalovchi so'zlar bilan ifodalang	
I	
Q	
T	
I	
S	
O	
D	
I	
Yo	
T	

Uchinchi topshiriq:

1. XIX asrning boshlarida mehnat unumdorligining oshishini asosiy omili nima edi?

- a) texnikani rivojlantirish
- b) texnologiyani yaxshilash
- v) mehnat taqsimotini chuqurlashtirish
- g) ishchilarning bilim darajasini oshirish

2. «Xalqlar boyligining tabiati va sabablari to_g_risida tadqiqot» asarining muallifi kim?

- a) U.Petti
- b) A.Smit
- v) D.Rikardo
- g) J.B.Sey

3. A.Smitning tadqiqot predmeti nima?
- a) jamiyatning iqtisodiy rivojlanishi
  - b) aholi bandligi
  - v) mulkni tahlil qilish
  - g) pul muomalasi
4. «Ko_rinmas qo_l» nima?
- a) obyektiv iqtisodiy qonunlarning stixiyali harakati
  - b) bozorni tartibga solish
  - v) yuridik qonunlar bilan bozorni tartibga solish
  - g) iqtisodiy qonunlarni inson faoliyati bilan bog_lash
5. A.Smit qaysi hodisani «tabiiy tartib» deb ataydi?
- a) bozorning o_z-o_zini tartibga solinishini
  - b) iqtisodiy rivojlanishning shaxsiy manfaat va stixiyali qonunlarining o_zaro samarali harakati
  - v) ishchi kuchining erkin harakati
  - g) ekspluatatsiyaning mavjudligi
6. «Ko_rinmas qo_l» ta'limoti qaysi olimga tegishli?
- a) A.Smit
  - b) D.Rikardo
  - v) S.Sismondi
  - g) K.Marks
7. A.Smitning fikri bo_yicha iqtisodiy progressning asosi nima?
- a) mehnat taqsimoti
  - b) korxonalarda band bo_lgan ishchilar sonini oshirish
  - v) texnikaning rivojlanishi
  - g) texnologiyani takomillashtirish
8. A.Smitning fikri bo_yicha mehnat unumdorligini oshirilishi sababi qaysi javobda noto_g_ri berilgan?
- a) mehnat taqsimoti tufayli ayrim ishchilarning chaqqonligi oshadi
  - b) bir ishdan ikkinchisiga o_tish uchun ketadigan vaqt tejaladi
  - v) mehnat taqsimoti mashinalar ixtiro qilishga imkon tug_diradi
  - g) mehnat taqsimoti daromadlarni oshiradi
9. A.Smit bo_yicha ishlab chiqarish hajmining o_sish omillari qaysi javobda noto_g_ri berilgan?
- a) aholining unumli mehnat bilan band qismining ko_payishi
  - b) mehnat unumdorligining darajasi
  - v) mamlakat aholisining umumiy soni
  - g) malakali ishchilarning ko_pligi
10. Pul nazariyasida A.Smit pulga qanday baho beradi?
- a) muomalani osonlashtiradi
  - b) muomalaning buyuk g_ildiragi
  - v) tovarlarni sotish va sotib olishda vositachilik qiladi
  - g) tovar muomalasini yengillashtiradi